

Határ Győző

ALAPIGAZSÁGOK, MELYEK MINDEN ALAPOT NÉLKÜLÖZNEK

PASKIJEVICS¹

(I. W. Roberts
történésznek)

sátrát bámulja a sereg
dirrent durrant szellent s máris
óbesterek kucséberék
pópa kukta generális:

fürdőkádját körülállják
gyűlnek megudvarlására
mossa csűdjét tökit hátát
Kuzmics Kuzma Klára Sára

golyvát görvélyt podagráját
hadmenetben kit felszedett
ezerfőzettel kúrálják
kuruzslók és főfelcserek

világ szája! vértés tűzér
markotányos sereghajtó
olvastatja tábortűznél
Moszkva–Pétervári Sajtó

„poroszra lőj ne magyarra!
eszednél légy cár atyuska
hadijáték nem megy babra:
másra kell a drága puska”

Miklós cár kifingott – halott
ellobbant a szegény pára
nem-és-nem-és-nem hallgatott
Paskijevis vén szavára:

„ha mit főztek hadd egyék meg
ne pártold a Habsburgokat
cár atyuska!” – be se léphet:
Miklós süket és Nem Fogad

¹ A vers megjelent a *Hitel* 2002. júliusi számában.

*rongyos Tizennegyediknek
révnél besegíti Kháron
ott ül háttal – mást kit visznek –
az Aradi Tizenhárom*

(álomkezdeményből: 2002. 03. 24.)

I. MIKLÓS CÁR ÉS AZ OROSZ BEAVATKOZÁS MAGYARORSZÁGON (NICHOLAS I. AND THE RUSSIAN INTERVENTION IN HUNGARY). Kiadta: MacMillan/University of London, 1991. Szerzője Ian William Roberts, ugyanaz, akinek a fenti verset ajánlottam. Annyit tudok róla, hogy hosszú diplomatakarriert futott be, magyarországi állomáshelyén három évet töltött (1961–63), jól beszél magyarul, és azonfelül, a latinon-görögön kívül még másfél tucat nyelven ért és olvas. Mint történész, mindig a közép-európai térség foglalkoztatta; mint diplomata, levéltári kutatásai során olyan egykorú okmányokba is betekintethetett, amilyenekről akkortájt más jámbor professzor tudhatott ugyan, de vagy csupán a diktatúra protokolláris, átszűrt, szűkszavú tartalmi kivonataiból értesülhetett, vagy sehogy.

A monográfia szerzője skót születésű, angol beállítottságú szaktörténész, s innen van az, hogy mind könyvének adalékait, mind stílusát a mértéktartás és a rideg tárgyilagosság jellemzi; ez a távolságtartás végigvonul minden fejezetén.

Hogyan élte meg Európa a fővárosain végigrontó, 1848–49-es sorozatos forradalmakat? A válasz amilyen felkavaró, olyan ábrázolatos. S jöllehet tiszta sor, hogy a mi hosszan tartó szabadságharcunk volt a legvéresebb, a leglátványosabb és az, amely a legnagyobbat robbant, Roberts könyvéből tudtam meg, hogy a hatalmi központokban *sideshow*-nak tűnt, annak számított.

A francia visszahatás elegyes volt, az angol világos és egyöntetű. Elutasító. Lord Palmerston nem rokonszenvezett Kossuth törekvéseivel, és leszögezte: Anglia érdeke, hogy Ausztria intakt fennmaradjon.

Máshonnan is mintha harangoztak volna róla, de ilyen részletesen csak tőle, Robertstől tudtam meg, hogy előtte-utána, ugyanakkor mekkora forradalmi megmozdulások voltak Besszarábiában/Moldvában/Romániában, s hogy ezek elfojtására milyen közös katonai intézkedésekben állapodott meg Szentpétervár és a Fényes Porta. Hogy a lázongó Bukarest utcáin éveken át janicsárkülönítmények tartották fenn a rendet.

Paskjevics (akinek a nevét „Paskijevicsre” magyarította nyelvünk és gyűlöletünk) igazában hetven felé járó, reszketeg, rozoga aggastyán volt, aki a hadjáratra mindenhozá magával hurcolta vasbádóg fürdőkádját, hogy gyógyfüves fürdőivel elviselhetővé tegye köszvényét, reumáját. Miklós cár nem szívlehetette, hadvezére váltig a beavatkozás ellen volt, visszatérő rögeszméje (vagy inkább jóslatos látomása) lévén, hogy a cár trónjának és országának inkább a poroszoktól van félnivalója. A „hítségő” Ausztria a krími háborúban nem támogatta Oroszországot, dühében a cár elátkozta Bécset, és „azt a tacskrét” (ahogy a fiatal Ferenc Józsefet nevezte), a „koronás árulót” a pokol fenekére kívánta.²

² „Alávaló árulása felülmúlt mindent, amit azok az infernalis jezsuiták valaha is kieszeltek” – írta róla tábornagyhóhoz intézett utolsó levelében. 1855 márciusában a cárt elvitte a szívroham. Férje haláláért a cárné az osztrák uralkodót okolta, és egyenesen „gyilkosának” bélyegezte. Paskijevics (akit a cár váltig „batyjuskának” aposztrofált és ki nem állhatott) csakhamar követte; 1856 januárjában halt meg.

S itt mi jut eszembe, mi nem. 1964. június végén Oslóban részt vettem a Nemzetközi PEN világkongresszusán. Sulyok Vince kiváló költőtársam jóvoltából meghívott estebédre gróf Zichy Nándor, ott élő magyar arisztokrata. Szűk körű irodalmi vacsora volt s utána hosszúra nyúló szóczata vagy inkább kuruc–labanc háború. Ennek a párharcnak jómagam csupán tisztelettudó hallgatója voltam (és eleven magnó, hogy „szalagra vegyem”). Óriások küzdelme volt, Kerényi Károly képviselte a labanc álláspontot („48-ban a nyakára akartunk ülni a nemzetiségeknek, mintegy kiütve a nyeregből az osztrákokat”), Illyés Gyula az ultrakurucok nevében ágált („Jelasics gazember, Janku Ábrahám akasztófára való: nem igaz a vád, a nemzetiségek aljas koholmánya!”). Gyula bácsi tajtékozott, és verte az asztalt, Kerényi tanár úr falfehéren hallgatta, és magában dühöngött (én némán „magnóztam”).³

Indiában úgy tudják, a vaddisznó és a tigris ősellenségek. Népünnepélyeken nagy gödröt ásna, ebbe a gödörbe behajítják az elfogott két vadállatot, s azoknak odalent több se kell, nyomban egymás torkának esnek; a körülállók meg kedvükre nézhetik, és kiélhetik szadistaösztöneiket az életre-halálra küzdő ősellenségek láttán. Ilyen bámsz képpel, majdhogynem elképedve hallgattuk őket, s figyeltük a hadmozdulatokat.

I. W. Roberts angol nyelvű monográfiája 1848–49-ről éppen huszonzét évvel annak előtte íródott, s az a könyv volt, amitől Gyula bácsinak vérbe borult volna a szeme (ha olvas angolul; mert jobbára csak franciául olvasott).

Távolságtartásával, rendíthetetlen mértékletével, rideg tárgyilagosságával az angol történész-diplomata tanulmányában abból a se nem kuruc, se nem labanc alapállásból mérte fel az angol szigetországtól térben amúgy is távol eső, időben amúgy is rég-es-rég lepergett eseményeket, amely az átlag magyar nemzetmítosz pábulumán nevelkedett átlag magyar szemének szembántó, az átlag magyar olvasónak felháborító, „ilyen nincs”. Elképzelhetetlen, megengedhetetlen.

Pedig Roberts, a történész „felülemelkedése” nem volt se fölnyeskedő, se vállvergető, se lenéző, se rendreutasító, még csak paternalisztikusnak se mondható. Úgy ábrázolt bennünket, ahogy valaha akkor Európa diplomatái alkalmasint láthatták a magyarokat. Felhorgadásukat. Igazukat. Küzdelmüket. Máskor, ha könyvet ismertettem, a folyóiratok kapva kaptak rajta. Roberts könyvének recenziójával csúnyán felsültem. Hónapokig házaltam vele, amíg valahára egy vidéki lap megkegyelmezett, és lehozta róla szóló írásomat.⁴ Ennyit előljáróban ahhoz, ami itt következik.

*

Provinciális óriásvárosban élek. A tizenhatmilliós „Nagy-London” átlagos párkánymagassága alig haladja meg a nyolc métert. Vagyis mintha csupa egy- és kétemeletes házsorokban élnénk, kertvárosokban/villanegyedekben; ami hol üdítő, hol lehangoló. A milliós Birmingham, a közel milliós Leeds a maga öt-hat emeletes, eklektikusan barokkos/renaissance-os, Glasgow a maga szecessziós palotasoraival sokkal inkább emlékeztet Európa fővárosaira. „Lekonkurálja a Szent Pál-székesegyház kupoláját!”, tiltakoztak sírva-ríva a londoniak, amikor a főváros „legmagasabb” felhőkarcolója az új

³ Bővebben erről az „összecsapásról” önéletrásom harmadik kötetében: H. Gy. ÉLETÚTJA III. A PARTRA VETETT BÁLNA. 190–195. o. A „Nyugati Magyar Irodalom Gyöngyszemei” sorozatban, Életünk Könyvek, Szombathely, 1995. Olvasható az interneten is: www.irodalmiakademia.hu

⁴ AZ ÉREM MÁSIK OLDALA (Ian W. Roberts: NICHOLAS I. AND THE RUSSIAN INTERVENTION IN HUNGARY). In: HATÁR. 1992. 4–5/190–193. o.

Canary Wharf negyedben felépült (240 méteres tömpe hegyű toronyház; Chicagóban jó félszáz, Kuala Lumpurban jó két tucat van, amely magasságával felülmúlja). Mégis, mindazonáltal. Soha nem bántam meg, hogy rám szakadt ennek az óriásvárosnak ez a kanonizált, hangos provincializmusa ott, ahol élek, és ahol csupán a központokban, itt-ott akad szemet szűrő monumentalitás, bár germán gigantomania még mutatóba se. Vannak ugyan itt is sokemeletes, magas koronapárkányos *boulevard*-ok, *avenue*-k, mint pl. a banknegyedben (a Cityben) vagy a West Enden; de nem az a hangadó.

A meglakott szuburbia alacsony házsorai belém marattak egyfajta „angolos” józan-ságot. Fanyalogva fogadom a „déliabos történelemlátást”, a sovinizmus csőlátását, a történelmi térképeken az elrajzolt-elnagyolt kontúrokat. Skóciában például a piktonok, kaledonok kiszínezett romantikus hóbölyéből a kiábrándulást még a XVIII. század sem hozta meg. Voltak, akik az Egyesült Királyságot megteremtő „Uniót” váltig felhánytorgatták, és maga Boswell, dr. Johnson kísérő árnya is nemegyszer elsiratta „Nagy-Skócia” (?) függetlenségét. De miféle Skócia volt az? A kálvinista barbárság hazája, ahol a XVII. században még eretnekeket, boszorkányokat, vallásgyalázókat égettek; és az abbeville-i De La Barre lovagnak (akinek haló porában, igazáért maga Voltaire szállt síkra), neki is megvolt a skót megfelelője. 1696-ban Thomas Aikenheadet, az edinburghi egyetem fiatal hallgatóját blaszfémia vádjával bíróság elé állították, és 1697. január 8-án hóvihárban, ezek szeme láttára felakasztották. Még nem töltötte be a 19. életévét. Nem telt bele fél évszázad, és David Hume ámuldozva kérdezte magától: „*Nem különös-e, hogy épp akkor, amikor elvesztettük fejedelmünket, parlamentünket, független kormányunkat, nemességünk vezetőinek java nincs jelen, förtelmes kiejtéssel, rútul beszéljük a nyelvet, noha mindennaposan használatos idiómánk, mondom, nem különös-e, hogy épp ilyen körülmények között mi skótok a literatúrában egész Európa elejére hágtunk?!*”⁵ Amiben nagyon is igaza volt. Hiszen a XVIII. század közepén olyan nevek fényesedtek „Észak Athénja” egén, mint Hutcheson, Lord Kames, David Hume, Adam Smith, Thomas Reid, Dugald Stewart és sokan mások.⁶ Jóllehet (Hume kivételével) valamennyien templomba járó keresztyének voltak, szellemtörténetünkben fő érdemük, hogy a bölcseségtől kiküszöbölték a teológiát. Mégis, ennek az ikertörzszű óriás terebélynek, a francia–skót felvilágosodásnak volt fattyúhajtása is: az ún. nemzeti historiográfia.

Századvégi születését örömujjongás kísérte, keresztszülői nem sejtették, miféle Briareiosz bölcsőjét állják körül. A hordák, a törzsek, a népek, sokadalmak, seregek fogalma elhalványult, megszületett a Nemzet mítosza. Európa-szerte nagy impulzust kapott a nemzeti történetírás, és csakhamar olyan, szinte utolérhetetlen előképe támadt, mint a *MONUMENTA GERMANIAE HISTORICA*. Maga a *GESELLSCHAFT FÜR ÄLTERE DEUTSCHE GESCHICHTKUNDE*, a tudós társaság *Freiherr vom Stein* (1773–1845) porosz államminiszter műve volt. Mint a fontolva haladó liberalizálás híve és a német egység megálmodója, *mutatis mutandis* afféle porosz Széchenyi lehetett, aki történelmi alkotá-

⁵ „*Is it not strange that at a time when we have lost our Princes, our Parliaments, our independent government, even the Presence of our chief Nobility, are unhappy in our accent and pronunciation, speak a very corrupt Dialect of the Tongue which we make use of, is it not strange, I say, that in these Circumstances, we shou'd really be the People most distinguished for Literature in Europe?*” In: *THE SCOTTISH ENLIGHTENMENT: THE SCOTS' INVENTION OF THE MODERN WORLD*, by Arthur Herman (Fourth Estate, London, 2002).

⁶ Francis Hutcheson (1694–1747) ír származású glasgow-i akadémikus, bölcselet; Lord Henry Home Kames (1696–1782) skót jogfilozófus; David Hume (1711–1776), aki Kantot „*felébresztette metafizikai álmából*”, a lélekelmélet első elvetője Nyugaton; Adam Smith (1723–1790), a politikai gazdaságtan megalapozója; Thomas Reid (1710–1796) Hume ellenlábas, ontológus bölcselet; Dugald Stewart (1753–1828) bölcselet, edinburghi egyetemi tanár.

sára élete végén a germán népek őstörténetének feltárásával tette rá a koronát. Frankfurt am Main-i palotájában 1819. január 20-án alakult meg a Német Történelmi Társaság, amelynek ő maga volt az elnöke; és 1826-tól kezdve évről évre megjelentette a Társaság impozáns, nagyalakú kiadványait, melyek előzéklapján ott díszelgett akadémikus mottója: *Sanctus Amor Patriae dat Animum*.⁷ Bullák, krónikák, dekrétumok, szabadságlevelek, korabeli episztoláriumok, alázatos felterjesztések és fejedelmi leiratok tömegére alapítva, különös polarizált fény derült a teuton múlt, németiség/germánosság előidőire. Trónöröklés; jogalkotás; grávámenek orvoslása/megbüntetése, hatalmaskodó egyházfejedelmekkel való jogi viaskodás/kiegyezés; szekták, eretnokségek ügyének rendezése – volt abban minden. Ömlött-özönlött, ami csak a germán filológiától kitellett. Mihamar kiderült, mi különös replikatív látásmód rejlik a tudós Társaság látomása mögött: osztrigótok Burgundiában, vizigótok az Ibériai-félszigeten (a későbbi Spanyolországban), germánok Lombardiában, emitt a Merovingok, amott a Karolingok; ahova néztek, nem volt Európa térképének olyan zegzuga, hegye-völgye, al- és felföldje, amit ne színeztek volna *teutonra*, ne satíroztak volna *germánra*. Hogy, hogy nem, mi derült ki végtére, mi nem. Csak az, hogy a teljes európai földség egyébként se volt, mint a germánosság eredetvidéke.

Nem mintha a „Két Gallia” kései historikusai ölbe tett kézzel ültek volna. Gondoljunk csak Michelet⁸ óriásművére, a tizenhét kötetes HISTOIRE DE LA FRANCE népnemzeti, romantikus víziójára, amely jószerével az előtte járók pionírmunkájának betetőzése volt. Az első hat kötet – Clovis megkeresztelésétől⁹ 496-ban a középkor végéig – tíz év alatt íródott, 1833-tól 1843-ig, a befejező tizenegy kötet a renaissance-tól a forradalom kitöréséig követi Franciaország történetét, s ez 1855 és 1867 között keletkezett. Michelet elméleti alapvetése szerint a történetíró küldetése a múlt feltámasztása, újjáteremtése, módszere a múlt újraélése, a vele való azonosulás. Stílusa szuggesztivitásának, mítoszteremtő erejének és képelképzelése eksztatikus hömpölygésének köszönheti, hogy műve a népnemzeti mítoszteremtés evangéliuma lett. Persze más lapra tartozik, hogy a kívülállónak bámulatos módon e roppant opusból meg az derül ki, hogy a hun Attila ármádiájának szétszórátása a *franciaországi* Troyes és Châlons-sur-Marne között, a legendás catalaunumi csatától, az arabok–mórok–berberek vereségétől kezdve 732-ben a *franciaországi* Poitiers-nél, a jórészt *francia földről* elinduló kereszties hadjáratok sorra mind, Burgundia, Akvitánia, Ausztrázia stb. fel- és eltűnő királyságai, egész Európa hadmenetei, kataklizmái, pestisjárványai, történetének terhe mindenestül a *francia* nép vállán nyugodott, és mi édes mindnyájan Franciaország történetébe tartozunk annak alfejezete/lábjegyzete gyanánt. A michelet-i szellemi táplálékon nevelkedett francia kisiskolás előtt vitán felüli, hogy Európa története: Franciaország története.

Még a kis népegységeknél is mindez úgy értendő, hogy bárhol, ahol államalkotóként felmerülnek vagy oda betoppannak, államalkotásuk mintha demarkációs vona-

⁷ A. m. „a Haza szent szeretete átszellemt”.

⁸ Jules Michelet (1798–1874) Gianbattista Vico hatása alatt írta „történelmi diorámáit”. A Collège de France történészprofesszora, de 1845-ben antiklerikális vitairata miatt (DU PRÊTRE, DE LA FEMME ET DE LA FAMILLE) katedrójáról a jezsuiták eltávolították. Szenvedélyes hangvételű hétkötes mesterművét az egyház és a monarchia megérdemelt bukásáról a forradalomban (HISTOIRE DE LA RÉVOLUTION FRANÇAISE), 1847 és 1853 között írta.

⁹ Clovis Remigius reimsi püspök keresztelte meg. Legendájáról és az ún. Clovis-paradoxonról részletesebben I. szerző ANTIBARBARORUM LIBRI I–II. c. munkájának első kötetében: A FÜLEM MÖGÖTT. 596–597. o. Argumentum, 2001.

lak/határok kitűzésével, kardcsörtető határmegvonással járna, s csodalényük nemzeti kisugárzása kiterjed egész Európára, legyenek bár osztrogótok–vizigótok–bajuvárok–gotunok, litvánok, bolgárok, szkippetárok, normannok, roxolánok, gaél-írek, kaledonok, szvévek, vendek, rúgok–szkírek–illírek–reutungok–szarmaták, trákok/dákok, pecsenyegek („besenyők”), agatirszek, avarok, szigünnák, kvádok, markomannok, gepidák; valamennyien úgy vezetik le a maguk hét-nyolcszáz évének, egy vagy másfél évszázadának politikai történetét, mintha nem is számos, rokon vagy félrokon nyelven povedáló törzs vagy laza törzsszövetség lett volna az a „hatalmas néptömb”, amely a történelem millenáris kőgörgetegében s azzal velegurulva, hol felbukkant, hol elmerült. Ahogy nyomtalanul eltűntek az allobrogok, nitiobrogok, vezunnik, vandálok, osztrogótok, s az, ami maradt, és belőlük ami lett, az egyéb se volt, mint az, amit a sötét vagy kora keresztény századok küszöbén a késő Római Birodalom adóbérlői úgy neveztek, hogy *Sanguine Mixto*. Igaz, a romantikus Rózsaujjú Hajnal előidőben a kiskirályok, ha nem az istenektől, hát legendás dinasztiaiktól származtatták magukat, a vizigótok a „Balth”-októl, az osztrogótok az „Amal”-októl, a vandálok a „Hasding”-ektől; míglen maguk e legendás királyi ősök is eltűntek álvadékostul, s maga a törzs is, amely rájuk hivatkozva valahol ősi jogon földet-füvet-vizet követelt az őslakóktól, kiskirályostul felszívódott, s elenyészett az is, akit „szebbnél szebb csatákban” elűztek földjéről.

Nem csillaghomlokú, eperajkú nemtők az előszajkózói ezeknek a műeposzoknak, toldott-foldott krónikáknak; hanem XIX. századi pohos prelátusok, kobzos álmokkal vemhes egyházfejedelmek, a délibábos történetírás mesterei.¹⁰ Olyanok ők, mint a kockavetés vásári csalafintái: kockáikban a kellő helyen parányi ólomgöböcske van elrejtve, s ezért akárhányszor csörgetik poharukat, mindig hatot vetnek ki, és váltig nyernek. A délibábos történetírás beprogramozott elképzeléseiben a Jézus Krisztus második eljövételét megelőző fél évezred zsidó-keresztény Európája a kereszténységbe becementezve eleve zsidó-keresztény volt, az akart lenni, mondhatni, mind prominensebben az volt, aminek lennie kellett; és bármely törzsszövetség, népvándorlási horda, martalóc rablóbandérium vagy üldözői elől menekülő népáradat, ha polgárjogot akart váltani az Európába való belépésre, a zsidó-keresztény valláskonglomerátum valamelyik nagyegyházához csatlakozni célirányosnak tartotta, ha istent ismert, és tömeges megkereszteltetéséért, akár az esedékes vérfürdő és népirtás áldozata árán is, esedezni tartozott.

¹⁰ A „délibábos történetírás” nagymesterét, Horváth Istvánt (1784–1846) Szerb Antal „*lángeszű mániákus*”-nak írja le, aki mind az Ószövetségben, mind az ókor görög/latin világában ahova néz, ősmagyarokat, „szitytyákat” káprázik. A pártusok „pártosok” voltak, pártoskodásukról megismerszik a magyar visszavonás; Heródes neve, „Arad” elárulja a szityta magyart stb. (Sz. A.: MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNET. Magvető, 1958. 306–308. o.) Horváth István előképe alkalmasint Sevillai Szent Izidor érsek, egyházatya (Isidorus Hispalensis, 560–636), korának jeles polihisztor-történetírója lehetett, aki ETYMOLOGIAE C. munkájában becserekészte kora klasszikus/biblikus történettárának egész korpuszát, és argumentatív szófejtéseivel hasonló alaptalan, „délibábos” következtetésekre jutott. Izidorus CHRONICA MAIORA C. műve viszont jelentős, egyedülálló forrásmunka; tőle tudom, hogy Nagy Konstantint egy *ariánus* („eretnek”) pap, bizonyos Euzoiosz keresztelte meg a halálos ágyán, a haldoklót vagy a mozdulatlan hullát. Hogy az areioszi keresztység érvényes-e a „Tizenharmadik Apostol” kivételes esetében, s a hulla kétes hátterű megkeresztelésének van-e fogantatja, ennek hosszas vitája a teológia ásatag történetébe tartozik; ám a hullakeresztelés gyakorlata a III–IV. században főrangúaknál szükséges és általános volt, lévén, hogy a keresztység minden életbűnt eltöröl, s így javallatos volt a legvégre hagyni. Lásd H. Gy.: KÖPÖNYEG SORS (IULIANOSZ IFJÚSÁGA). Életünk Könyvek, Szombathely, 1997.

Európa igazi történetének ismerői tudják, hogy mi sem áll távolabb a valóságtól.

Felemás történet ez; az egyik fele abból áll, hogy a Római Birodalom infrastruktúrája, a hadi utak hálózata mindinkább elrongálódott, a burján alatt elveszett. Európa területének kétharmadát vadonerdő borította, egyötöde lakhatatlan vad vidék, lápok, morotvák, sztyeppek, hómezők, sziklasivatagok. E rengeteg erdőben nem csoda, hogy germánok, szaxonok, gotunok egy-egy faóriásban látták azt az isteni entitást, amelyet imádniuk kell, és az erdőlakó törzsek évszázadokon át rendesen lemészárolták a hittérítéssel zaklató hívatlanokat. Észak-Európában litvánok, dánok, jüttök, svédok erdeibe nem is merészeltek behatolni katonai fedezet nélkül.

Hontalanok, menekülők, sodródók, vándorok csakúgy, mint rabló hadjáratra, kalandozásra induló gyülevész hadak, „gyökértelen” nomádok a ma „Európa” néven ismert földség rengeteg erdőin, tundráin, mangrovemocsarain kellett, hogy átvergődjenek. Míg a végső döntő vereségeik után biológiailag fel nem szívódtak s nyelvükkel bele nem olvadtak a semmibe, hunok, avarok erről hírhedtek el. Foglalkozásszerűen úzták a rablást/megrohanást. Az életért/kíméletért járó sarc, a felajánlott „fegyveres védelemért” járó évi adó, élelem/arany/ékszer/fegyver behajtása, a védenccikkel való lepaktálás/vérkeveredés életforma volt, amiben nemcsak hogy tolmácsok, de terepismérő eligazítók nélkül sem igen boldogultak. Ha nem üldözik csataordítása elől menekültek, akkor az éhség vezette e csikaszhorpaszú desperádókat, a szó szoros értelmében: az üres gyomor.

A vizigótok kiéhezett ármádiája, amely eredetileg a hunok elől menekült, néprajzi szempontból tarkább már nem lehetett volna. A gotun gyűjtőszó alatt tucatnyi, egymás idiómáját alig értő üres has követelte Rómától a bőséges, azonnali élelmezést; és amikor a sorozatos félreértések, a római adminisztráció lomhasága miatt a mállás szekérsor napokat késett, megrohanták a latinok emisszáriusait, és 378-ban, Hadriánopolisnál (a mai Edirne) elsöpörték a római lovasságot; a gyalogos veteránokat kardélre hányták, s maga Valens császár is ott maradt a csatatéren; holttestére soha nem találtak rá; Szent Ambrus a „*világvégét*” látta e csatavesztésben, s erről írta, hogy „*ímhöl a végidők elkövetkeztenek*”.

410-ben a vizigótok az Örök Város kirablása/meggyalázása után újabb követelésekkel álltak elő, de belefáradva a latinokkal vívott szóharcokba, megszállták Bordeaux (az akkori Burdigala) környékét a Garonne völgyében, ám kérészetű „királyságukra” megint csak Rómától kérték és várták a pátenst. Mert a történet másik fele az, hogy jóllehet az infrastruktúra, a hadi utak alámerültek az elvadult vidék bozótrengetegében, ahol még az ösvényt is visszahódította az aljnövényzet, fennmaradt és sokáig tovább vegetált az impérium közigazgatása és mindenekfölött: *nimbusza*. A „honfoglaló” vizigótok lélekszámát a bizonytalan becslések 80 000-re, ill. 200 000-re teszik, ami elenyésző a „leigázott” őslakosság lélekszámához képest; ám a magukkal hurcolt alánokkal, gepidákkal, osztrogótokkal és más egyéb törzsbeliekkel egyetemben azonos nyelvet beszélő „vizigót” etnikus egységről szó sem volt (s hogy ilyesmi „szükséges” vagy „lehetséges” lenne, szóba sem került). A vizigótok első, ún. „államának” fővárosa Toulouse volt, ahol hol „fellázdak”, hol ellenük lázdak, míglen 507-ben, Vouillénál Clovis szétverte utóvédeiket; seregük átmenekült a Pireneusokon, és így került sor uralmukra az Ibériai-félszigeten. Mint marakodó, harcias kisebbség, több erőközponttra, ill. városállamra szakadva váltakozó szerencsével kormányoztak, hol megalkudtak a mórokkal, hol szolgálatukba álltak; végezetre, 711-ben egy arab-

berber ármádia véget vetett államcskáiknak, és váraikra kitűzte félholdas lobogóit az iszlám.¹¹

A történelem iróniája, hogy a *vizigótok* eredetileg az *osztrogótok* elől menekültek: mégis utóbb egy bilingvis, görög–osztrogót püspök „megmételyezett” ariánus fordításában ismerték meg a bibliát. Wulfilas/(Ulfila), mint fiatal pap, történetesen, szerencsétlenségükre (vagy jó szerencséjükre) épp akkor talált Bizáncaba érkezni, amikor a zsidó-keresztény ortodoxia „eretnkségnek” számított; a szent palotában a császár, országszerte a klérus és az egész birodalom Areiosz püspök protoprotestantizmusát, az ariánus vallást hitte és vallotta. Az areioszi hitvallás volt az érvényesülés útja. Utóbb osztrogótokat, vizigótokat, vandálokat, burgundokat a latin földesurak megvetéssel *barbari* vagy *ariani* gúnynévvvel illették, egészen addig, amíg fegyvereik védelmére rá nem szorultak. Ekkor vagy megvásárolták védőőrizetüket hasonszőrű lator vámszedőik ellen, vagy merész fordulattal vezérükhöz hozzáadták lányukat/húgukat. A rablólovag kapva kapott rajta, hogy benősülhessen a helyi arisztokráciába. Ez a dolgok természetes menete, ez az igazi eredete Európa nagy fejedelmi családjainak. Markgráfok, hercegek, palatinusok, a kereszties hadjáratokban hadurak, a Szentföldön latin kiskirályok, Balduin, Bohemund és társai. Valamennyi latrokból elmagzott főnemes, ki mihamar beletanult rangjába-mesterségébe. Majd mind egy szálíg írástudatlan volt (mint kevés kivétellel maga a klérus is), és, akárcsak Charlemagne, elég hatalmasnak tudta magát ahhoz, hogy pennaforogató amanuensiszek seregét tartsa és etesse udvarában, de maga rangján alulinak tartotta az írni-olvasni tudást.

Határok helyett határvillongások voltak; az erdőrengetegben, tundrákon-lápokon határokat megvonni/őrizni nemigen lehetett; ami pedig e bizonytalan határok közötti „államiságot” illeti, ahogyan a „nemzetállamot” a kései delibábos történetírás megálmodta, a késő ókor rabszolgamilliói és a kora középkor rabemberei között egykönnyen nemigen lehetne választóvonalat húzni. A rabszolga-felszabadítás századokra elhúzódot, legnagyobb akadályá maga az egyház volt, mivel megörökölte vagy abba fektette vagyonát, és rabszolgaállományától nehezen (s a dolgok természeténél fogva csak nagy sokára) válhatott meg. Rabemberek millióin uralkodott az „államalkotó” arisztokrácia; öreg mindegy volt, hogy a rabember-zsellér hány nyelven varcsog, vagy melyik idiómát s annak milyen *patois* változatát beszéli.

A háborúskodások elkötése végén adták-vették a tartományokat néprajzi hovatarozásra való tekintet nélkül; etnikus egységnek a bizonytalan határokon belül hírehamva sem volt, a latinul deliberáló főnemeseknek kisebb gondjuk is nagyobb lévén annál, semhogy törődjenek „koronabirtokaik” nyelvi tarkabarkaságával. A „rabember” fogalmában még váltig kísértett a „rabszolga” eszméje, ahogy azt Szókratész is, Szent Pál is és Szent Ágoston nemkülönben, istentől háramlott dogmaként tisztelte. A „rabszolga” nem szorosan az emberfajhoz tartozó lény, hanem dologi vagyontárgy, ahogy Arisztotelész meghatározta. Az idősebb Cato tanácsa szerint a rabszolgából har-

¹¹ A vizigót trónviszályban Roderic és Achila között, az utóbbi pártoló Oppa, Sevilla katolikus érseke úgy akarta védené javára billenteni a hadi mérleget, hogy Tarik arab hadvezérhez folyamodott katonai segítségért. A 12 000 főnyi sereg harcias berbereivel Gebel-Tariknál (Gibraltárnál) átkelt a tengerszoroson, és „megsegítette” mindkettejüket. Jerez de la Frontera mellett, a Guadaleta partján hétnapos csatában elvesztett a vizigót királyság és az egész Ibériai-félsziget. Az érsek máig is csodálkozik, hogy a berber–arab zsoldosok a kialakított zsákmány bezsebelése után miért nem mennek „haza” Afrikába. *Difficile est satiram non scribere: végelemzésben a katolikus egyháznak köszönheték, hogy az arabok közel nyolcszáz évre ott felejtkeztek, és az iszlám megvetette lábát a spanyol félszigeten.*

mincéves koráig „*mindent ki kell facsarni, amit csak lehet*”, s utána ki kell hajítani az országutra, hogy éljen-haljon, ahogy tud. A XII. században a normann statútumok szerint a várúrnak, ha télvíz idején vadászatáról megtért, és lábát gémberegett hidegnek találta, jogában állt, hogy valamelyik rabembert kiszemelje-előszólítsa, és hasfalát kardjával felmetszve, meztelen lábfejét meleg vérében, beleiben-zsigereiben megmelegítse.

Ahogy a bolgárok Nagy Sándort („délibábos” érzelmi alapon) maguknak vindikálják, ugyanúgy minden alapot nélkülöz a törökségnek az a hiedelme, mely szerint olyan, időben és térben távol eső népgyülemeket, amilyen a hun vagy a hettita, vér szerinti őseinek tekint. Már ami a hunokat illeti, róluik maga Gibbon is óvatosan csupán mint „*nomád konföderáció*”-ról beszél, amely 370 táján a Fekete-tenger partvidéki sztyeppein feltünedezett. Az a birodalmi fürgeteg, amely Attila alatt (444–453) Európa szívéig tolta ki állítólagos „határait”, inkább fürgeteg volt, mint birodalom: születése szétesőfélben történt. A „Nagykirály” armádiája jó két tucat, egymás nyelvét nemigen értő, nem beszélő, harcos törzsből állt. Utóbb az avarok (akiket egy bizánci krónikairó a hunokkal tévesztett össze, s bizonyjal jó okon) az Attilához hasonló „buborékbirodalmat” alapítottak a pannon térségben, s ez jóllehet harmadfél évszázadig fennmaradt; ennek is inkább nomadizáló „fővárosa” volt: mozgó szekértábor vagy fejedelmi sátoztábor: ha felszedelődzködött, másnap már nem volt sehó.

Itália előtörténete túlságósan ismert, semhógy ildomos volna itt hosszasabban kiterjeszkedni rá. 568-ban Alboin, az osztrogótok királya (aki a legendabéli „Gauti” dinasztia sarjának hírelte magát) betört Észak-Itáliába heterogén seregével, melyben a pannon provincia latinjain kívül vele tartottak svévek, szarmátok, gepidák, herulok, szászok, turingok. Ki ariánus, ki ortodox, de többségében pogány; ami természetes, hiszen még a VII. században is Keleten minden tizenkettedik, Nyugat-Európában minden huszadik ember volt „keresztény” az olümposziakat tisztelő konzervatív pogányság tengerében. Nem telt bele ötven év, és a longobárd törvények longobárd–latin vegyesházasságot tilalmazó rendelkezése is feledésbe merült; nem telt bele két évszázad, a longobárd törvénykönyv és a római jog összemósódott/egybeolvadt. Minekutána a longobárdok „honfoglalása” azzal a különös fordulattal vonult be a befejezett tények annaleseseibe, hógy a latin többé latinnak, a „langobardus” többé longobárdnak („hosszú szakállúnak”) nem volt tekinthető. A népek olvasztóhámoarában megjelent Itália protoolasz vérvegyüléke, s véle az új idióma: Dante nyelve.

Vikingek, normannok, saxonok, frankok, longobárdok, agatirszek, avarok, szarmátok, szlávok, szlovénok, kunok, besenyők, morávok, horvátok, szerbek, bolgárok, albánok valamennyien, akik és ahányan csak a felbomló Római Birodalom testén megszóztak, mindje elsőbbit mint szoldos védősereg épült be, ill. szakadt le belőle: „államot” rögtönzött, s úgy kapaszkodott fel rablólovag törzsi vezéréivel, akik iparkodtak beházasodni az egykori provincia régi keletű, latin eredetű prokurátor-adó-bérlő-nagybirtokos arisztokráciájába. Ám ezeknek az efemer „államalakulatoknak” (valami olyat formázó uradalmaknak) egyfelől a „nemzeti állam” délibábos ábrándvilágához édeskevés köze volt (lévén ez előidőkben, Európa térképén minden *in status fluctuandi*), másfelől e kezdetleges államalakulatok „legitimizálása” a zsidó-keresztény hiedelemvilág elfogadása árán: dajkamese. Hógy ez lett volna a belépőjegy az akkor sehó, de sehó nem létező „nemzetek fölötti európai közösségbe”, mikor még se nemzet, se közösség nem volt sehó, s még Európa földrajzi fogalma is a jövő zenéje volt csupán, mindez a XIX. század erőszakolt, kenetes-klerikális szellemiségének történelemhami-

sító visszavetítése; a múlt „kiigazítása” a vérrel-vassal tető alá hozott, ún. egynyelvű nemzetállamok bokrétaünnepe alkalmával. „Mi szép, mi jó, mi nemes, mi dekoratív, mi üdvös és célirányos lett volna/volt volna, ha így lett volna” alapon, végelemzésben Freiherr vom Stein porosz ősmintájára; jöllehet Kis-Közép-Európában és a Balkánon sokkal inkább kilóg a papi lila cingulus.

Ne felejtjük el, hogy minden szervezett vallásszédelgés ösztöneiben mélyre horgonyzott ingrediense, hogy ahol ami szekuláris tömörülést/kongériát/államkezdeményt lát, azt befalja/megemészze, tegye az ő testvé és szárnyává. Bárhogy próbálja magáról elhessegetni a gyanút, a zsidó-kereszténységnek is leglényege ez a fel-feltörő ösztöne, mely benne *nolens volens* érvényesül, hogy így a politika életműködését a maga képére, hasonlatosságára és jól felfogott hasznára átrendezze.

Az iszlám mindebben persze még sokkalta rosszabb: azon kezdte, hogy az állam spermáját méhébe nyelte, és a maga kizárólagos javára kihordta. Nemcsak a minden-ség van Allah bendőjében, az állam is Allah kreatúrája.

Ha azt mondom, hogy a demokrácia ismerve és mértéke a valláshiedelmek és az állam teljes különválasztása, keveset mondok.

Ez a különválasztás az iszlámban elképzelhetetlen; nemcsak hogy eszméjét csírájában fojtotta meg, hanem benne ilyen eszme sohasem volt, fel sem merült. Európában a XVIII. század végén az istenfelségnek a népfelség fölébe kerekedett; az istenuralom, a teokrácia eszménye, befolyása és intézményei leépültek. De valami itt páráll, gőzölög, itt csiklandozza az orrunkat, és mindmáig itt van, ránk maradt. Nem egyéb, mint a „nemzetállamok” történelmi mítoszának szemétdombja.

Hadd tartsam mindjárt pajzsként magam elé, hogy ez a terminus nem az én leleményem; hiszen okulva az utolsó évtized etnikus tisztogatásainak rémtörténetéből, akár „Balkán-komplexusnak” is mondhatnánk; de ott, ahol a szó született, a világtérkép paramétereiben gondolkoznak, és kis pont a Balkán.

A „szemétdomb” olvastán/hallatán persze vérben forgó szemek keresztüztüzebe kerülünk. Nem csak nagy szakállú kopaszok: fiatal bozontosok is kapkodják már a követet, ahol megkövezésünkre körbefognak. Vadabbak az iszlám hanbalitáinál, kik a hívő szent kötelességévé teszik, hogy ott, ahol éri, mártsa meg kését az Allah-tagadóban; vagy tán inkább a MALLEUS MALEFICARUM szakértőire emlékeztetnek, akiknek e „nemzetmítosz”-gyalázó eretnek tanok megtorlására minden malasztos eszköz eszébe jut a kerékbetöréstől a máglyáig, amely a kútmérgezőket jobb belátásra bírja és üdvre meneszti.¹² Fenyegetésük ne riasszon meg; van már új történetíró-nemzedék: fiatal tudósok, akikben a múlt nosztalgikus érzelmi kötelékei fellazultak; az ilyenek világosan látják, milyen ártékony, mennyire veszedelmes és úgyszólván elhordhatatlan ez a szemétdomb, amely méreganyagaival megmételjezi a jelent, és boldog-boldogtalant etnikus kiritkításra-kinyírásra biztat. Patrick J. Geary, az egyik Los Angeles-i magánegyetem történészstanára például, aki a délibábos történetírást „pszeudológiának” nevezi (a „szemétdomb” terminus is tőle való), monográfiájában e történelmi „hamispénz-verésről” így ír: „Az, hogy a kora középkor és az újkor »népei« közt teljes az átfedés, legenda [...] A modern történetírás a XIX. században született, és az európai nacionalizmus eszközeként fogant és fejlődött. Európa népeinek történetírása és a nacionalista szellemiség eszköze gyanánt roppant

¹² A „délibábos” történetírásról szóló fejezet végén, idézett könyvében Szerb Antal azt írja: „Vigasztalásunkra szolgálhat, hogy szomszédaink történetírása most ott tart, ahol a mienk Horváth István napjaiban.” E kitéltelt a MAGYAR IRODALOM 1958-as kiadásából a diktatúra cenzúrája kihagyta; de megtalálható a könyv 1936-os kiadásában, a 276. oldalon.

*sikeres volt, ám a múltak megértésében toxinokkal telített szemétdomb lett belőle, szaturálva az etnikus nacionalizmus mérgeanyagaival, és ez a mérgeanyag a népek tudatába mélyen beivódott. Ennek a szemétdombnak az elhordása az a félelmetes kihívás, amellyel ma a történetírónak szembe kell néznie.*¹³

*

Kisdiák koromban egyszer Máriabesnyőn nyaraltam. A panzió hátsó kertjében egy fürdőnadrágos nagydiák fejjel előre úgy talált beleesni a hatalmas darázsészek gödrébe, hogy a darázsármádia a félmeztelen diák mellét-fejét-nyakát körös-körül agyoncsíp-pte. Kórházba szállították. Harmadnapra belehalt.

Semmi kedvem darázsészekbe zuhanni, olyanba, ami még annál is hatalmasabb, már csak azért sem, mert egyfelől ami mondanivalóm volt a magyar „déliabós történetírásról”, az ultrasoviniszta őstörténet-kutatásról és kapcsolt részeiről, azt egyik könyvemben már megírtam;¹⁴ másfelől már amúgy is a fejemmel játszom (amennyi vaj van rajta), nemsokára rákerülök a proskribáltak listájára, semmi szükség, hogy ezzel csak még hosszabbra nyújtsam bűnlajstromomat.

Bűneim egyike, hogy kíváncsiságom történelmi szenvedélye Gibbontól tanult józanságot, mértékletet, bizalmatlanságot, irodalmi jó modort, s ugyanakkor a történelmi megézésnek is helyet ad ott, ahol támpontok/adatok/adalékok keresve sem találhatóak. Hány „honfoglalás” volt, egy vagy kettő? Tudja a manó. Mi a jögalap a hódítónak arra, hogy magának vindikálja a „hont”? Amaz ősi, tapasztalati képlet, hogy „ember az embernek farkasa”? Avagy ama „vagyok, aki vagyok” Jehova, aki az Ígéret Földjét odaigéri az őslakók megkérdése nélkül, mert elvetemült gyalázatos gonosz szándéka szerint kedvenceinek kezébe adja a Kánaánitát meg a Filiszteust minden jószágával egyetemben, hogy olyan öldöklést a világ még nem látott?

Kell-e jogcím egyáltalán kalandozáshoz, sarchoz, asszonybecstelenítéshez, más ország bekebelezéséhez, meghódításhoz?

Jóllehet a „nemzetmítoszt” szigorú szemmel méregetem, belátom „igazát” a maga helyén, a maga idejében. Joggal hozhatná fel valaki a „déliabós történetírás” védelmére, hogy valamiképp a népvében a talpas pór, a nomadizáló közember kelepében találja magát, az emberélet léptékén nemigen lát túl, mivel reá a buborékbirodalom szörnnyeteg prezenciája olyan hatással van; és tetszik, nem tetszik, tudomásul kell vennie, a Nagyfejedelem, a Hetman, a Kagán él, az uralom tart, míg a világ világ, nemhogy harmadfél évszázadig, mint a vizigótoké Burgundiában vagy az avaroké Közép-Európában, hanem ki tudja, ezer esztendeig.

A föld göröngvének az ilyen uralom mintegy „megdönthetetlen”.

Hogy is ne fogadná el „történelmi ténynek” a korabeli „országimázs”-legendákat, amelyek a Nagykirály születését középpontba helyezik, lévén, hogy anyja „szűzen foganta méhében a napsugártól”, mint Dzsingisz (a „Szűztől szűzen fogant” világhódítók/valáslapítók száma légió); már hogy ne hinné el a múltak kódébe vesző mitikus uralko-

¹³ „Congruence between early medieval and contemporary »peoples« is a myth [...] Modern history was born in the nineteenth century, conceived and developed as an instrument of European nationalism. As a tool of nationalist ideology, the history of Europe's nations was a great success, but it has turned our understanding of the past into a toxic waste dump, filled with the poison of ethnic nationalism, and the poison has seeped deep into popular consciousness. Clearing up this waste is the most daunting challenge facing historians today.” Patrick J. Geary: THE MYTHS OF NATIONS; THE MEDIEVAL ORIGINS OF EUROPE. Princeton University Press, 2002.

¹⁴ L. SZENTFÖLD A FÖLD. ANALEKTA. 147. o. Kortárs, Phoenix Könyvek, 2000.

dók királylistáját, amellyel a lókoponyákkal körülkerített hadúri cölöppalota vagy szeptábor a Kagán uralmát legitimizálja.

A VI. századig a regionalizmus volt a közember kelepceje: Neusztria, Ausztrázia, Akvitánia, Bajuvária, Bretonföld, Frízia, Szaxónia, Alemánia, Tüvingia, Szeptimánia, Burgundia, a Provence; kit hova pottyant a jósors. De már a VII. század elejétől fogva kezdték enni egymást, II. Pipin és Martel Károly alatt Ausztrázia felfalta Neusztriát, egyesítették az éppenséggel nem mindig „frankokat” frank főség alatt, de már a VIII. században, a Karolingok alatt törvénykönyvüket II. Clothárra (584–623) és a legendás Nagy Dagobertre (623–639) vezetik vissza. Így került az európai Egyvelegnépek Tarkasága abba a szemantikai kelepcebe, hogy a keresztes hadjáratok idejétől és még sokkal utána is görögök és mozlímok a nyugat-európaiakat „frankoknak-francúzoknak” nevezik.¹⁵

Tudatában vagyok annak is, hogy a magyar „délibábos történetírás”, bármilyen józan és kópéságaival, filologizáló felültetéseivel szórakoztató, nyomába se jön a morva/szlovák, szerb, horvát, román, albán, moldvai és bolgár „délibábos történetírásnak”, amely, együtt és külön-külön, a kívülálló számára a hóbölyök hóbölye, s amilyen félelmetes, olyan kacagtató. Hogy a „délibábos történetírás” mennyi gyilkolhatnékkal, etnikus tisztogathatnékkal telített, politikai töltése mekkora veszedelmet jelent, azt a közelmúlt sorozatos balkáni háborúi bebizonyították. Közelnézetből leküzdhetetlen/lerázhatatlan s jószerével akkora szeméthej, hogy azt ugyan senki a zsebkendője négy sarkában el nem hordja.

Am az ilyen és hasonló pszichózisoknak is van történelmi remediuma; és ha számos mitomániás üres lélek a „délibábos történetírásnak” jóféle peckelődő, hitbuzgó badarságaival töltekezik, olyannyira, hogy számukra ez a Világ Világossága, akkor is. Nincs olyan szövétnak, amelynek a történelemben ne lenne koppantója. Máris ígérkezik egy ilyen, s ennek a nagy tüzes lobogású „Fénynek” a lekoppantója semmi más, mint – *wait for it*. Az Európai Egyesült Államok.

Hm. Vajon.

Az alkati sötéten látó, aki ösztönösen a háború tűzfélszékének parázsolására voksol, hitetlen Tamás volt és marad. Minden mondatát ne adj’ istennel vagy adja istennel kezdi, és sanyarúan latolgatja-forgatja elméjében a maga nostradamusi, harmadik évezredre beütemezett „előrejelzéseit”. Való igaz, hogy a földség föderációja mintegy varázsütésre eltörli/megszünteti a régi határokat? Értelmetlenné teszi az egykori határon való hagyományos marakodás rituális nyújtását? Jön-e új nemzedék, amely a feledés fátylát borítja évszázadok traumatikus öldökléseire, amelyeket freskók, táblaképek örökítenek meg? A gyilkolásra uszítók, a bosszúállásra esküvel fogadkozók csontjai vajon elegendőképp elporladnak-e dacos emlékműveik alatt vagy jeltelen sírjaikban?

¹⁵ Amilyen oldaltámadás volt a történetírásra a belga Pirenne elmélete az iszlám meghatározó szerepéről a maga idejében, olyan oldaltámadás volt Európára nézve az iszlám villámháborúja az indiai szubkontinensen, a Közel-Kelet térségében és végig Észak-Afrikán. A kalifátus roppant karéjban fogta körül Bizáncot, leköttötte véderejét, ugyanakkor a mozlím kalózhajók lebénították a Földközi-tenger kereskedelmét. Végelemzésben a második évezred az Európai Földség középtérségére beszorult „kereszténység” védekező-elhárító hadviselésének története. Az iszlám térhódítás veszedelme még korántsem szűnt meg. Henri Pirenne (1862–1935) belga medievalista, ghenti egyetemi tanár. Az együttműködés megtagadásáért a Belgiumot megszállva tartó németek a történészt három évre bebörtönözték (1916–18). Szakmunkák és minden könyvtári segédlet nélkül, emlékezetére hagyatkozva írta meg főművét, melyet csak halála után, 1937-ben adtak ki. A MAHOMET ET CHARLEMAGNE megosztotta Európa történezeit, s a vita körülötte máig sem ült el. Bővebbet az iszlám nem szűnő kihívásáról l. szerző A FÉNY MEGISTENÜLÉSE c. monográfiájában (Terebess Kiadó, 1998).

Nincs az a kristálygömb, ami erre feleletet adhatna.

Ám ha egyszer a határátlépő járlatlevelek/útlevelek/marhapasszusok utolsó példányai elrongyolódva a múzeumok üvegszekrényeibe kerülnek, és azon, hogy Európát keresztül-kasul beutazhatjuk, senki sem ujjong, sem nem csodálkozik, hanem természetesnek veszi: vajon elképzelhető-e, hogy addigra a „déliabós történetírás” kölcsönös uszításai, Greary kifejezésével „*a nemzet ártékony mítoszának szemétdombja*”, anélkül, hogy elmozdítanák/elhordanák, ott helyben, ahol van, *elolvad*: vajon elképzelhető-e?

Ez az a mainapság sokat emlegetett titkos nagy remény. Az én legtitkosabb reményem az, hogy jön idő, amikor erről az oly sokunk váradalmas nagy *reménységéről* magáról is – megfeledkezünk.

S akkor tán még engem is levesznek majd a proskribáltak feketelistájáról.

Lackfi János

NINCS MÁS ÚT

Liliane Woutersnek

Nincs más út: ma már libabőrös,
Nem sima, mint rég, a nyakam,
S borotválnom kell. Nyers erőhöz
Megjött a tekintély, fiam.

Úgy hiszi, hogy a legerősebb
Ember én vagyok, nem lehet
Kiábrándítani egyelőre,
Lesz még, hogy másként emleget.

Lesem ablaknál állva mások
Sorsát, pedig jól ismerem,
Magamról, hogy próbál a vásott
Test kifogni az Istenen.

Hogy próbál el nem öregedni,
Testét kenőccsel bekeni,
Társak nedvével összefesti,
Bőrén vér, sperma foltjai.

Koponyámban egyszerre robban
Minden bomba, s mind a halott
Vérembe fül, jajgatva onnan –
Bennem zuhan, ki botladott.